

**Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»**

**Навчально – науковий інститут економіки
Фінансово-економічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і аудиту**

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню бакалавра
(бакалавра, магістра)**

студента Скороход Катерини Андріївни
(ПІБ)

академічної групи 071-21з-1
(шифр)

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит»
(офіційна назва)

на тему: Особливості обліку і аудиту у сільському господарстві (на прикладі ТОВ

«Агролайт»)
(назва за наказом ректора)

	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
Керівник роботи	Пашкевич М.С.		

Рецензент			
------------------	--	--	--

Нормоконтроль	Пашкевич М.С.		
----------------------	----------------------	--	--

**Дніпро
2025**

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
міжнародних відносин
і аудиту

_____ Пашкевич М.С.
(підпис) (прізвище, ініціали)

«__» _____ року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню роботи ступеню **бакалавра**
(бакалавра, магістра)

Студенту Скороход К.А. академічної групи 071-213-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит»

(офіційна назва)

на тему:

Особливості обліку і аудиту у сільському господарстві (на прикладі ТОВ
«Агролайт»)

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від _____
№ _____

Розділ	Зміст	Термін
1	ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОВ «АГРОЛАЙТ» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	05.05.25– 15.05.25
2	ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	16.05.25- 27.05.25
3	ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	29.05.25- 09.06.25

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Пашкевич М.С.

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 05.05.2025 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 09.06.25 р.

Прийнято до виконання

_____ (підпис)

Скороход К.А.

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка: 50 стр., 13 рис., 12 табл., 1 додаток, 25 джерел.

БІОЛОГІЧНІ АКТИВИ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПЕРВИННІ ДОКУМЕНТИ, ОБЛІК ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО, ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ, АУДИТОРСЬКІ ДОКАЗИ, СЕЗОННІСТЬ ВИРОБНИЦТВА, ОЦІНКА ВРОЖАЮ, РИЗИКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Предмет дослідження - організація бухгалтерського обліку і аудиту сільськогосподарської діяльності, а також специфічні аспекти ведення обліку біологічних активів і витрат на агровиробництво.

Об'єкт розроблення - процеси бухгалтерського обліку та аудиту в сільськогосподарських підприємствах, зокрема в ТОВ «Агролайт».

Мета роботи - дослідити особливості організації бухгалтерського обліку та аудиту на сільськогосподарському підприємстві, виявити проблеми та запропонувати напрями удосконалення обліково-аудиторських процедур на прикладі діяльності ТОВ «Агролайт».

Досліджено особливості обліку й аудиту в сільському господарстві на прикладі ТОВ «Агро Лайт». Проаналізовано фінансово-господарську діяльність підприємства, нормативно-правове забезпечення обліку й аудиту, особливості обліку основних засобів, біологічних активів та запасів. Визначено специфіку організації аудиторського процесу на сільськогосподарських підприємствах. Запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення обліку та аудиту з урахуванням галузевих особливостей.

Практична значимість кваліфікаційної роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для підвищення ефективності обліку та аудиту в сільськогосподарських підприємствах, зокрема для вдосконалення облікової політики, оптимізації витрат і посилення контролю за використанням біологічних активів. Запропоновані рекомендації можуть бути впроваджені у діяльність ТОВ «Агролайт» та аналогічних господарств.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОВ «АГРОЛАЙТ» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	9
1.1. Характеристика діяльності ТОВ «Агролайт»	9
1.2. Фінансовий аналіз діяльності ТОВ «Агро Лайт»	13
1.3. Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту в сільському господарстві	15
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	21
2.1. Особливості обліку основних засобів та біологічних активів в сільському господарстві	21
2.2 Організація та методика обліку запасів в сільському господарстві	27
2.3 Удосконалення обліку у сільському господарстві на прикладі ТОВ «Агро Лайт»	31
Висновки до розділу 2	34
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	36
3.1. Організація аудиту на сільськогосподарських підприємствах	36
3.2. Мета, завдання та джерела проведення аудиту у сільському господарстві	38
3.3 Удосконалення аудиту у сільському господарстві на прикладі ТОВ «Агро Лайт»	40
Висновки до розділу 3	42
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	47
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає у зростаючій ролі аграрного сектору як однієї з ключових галузей економіки України. Сільське господарство забезпечує продовольчу безпеку, валютні надходження до бюджету та зайнятість значної частини населення. У зв'язку з цим особливої ваги набуває ефективне управління діяльністю сільськогосподарських підприємств, що неможливе без достовірного бухгалтерського обліку та належного контролю у вигляді аудиту. Специфіка сільськогосподарської діяльності зумовлює низку особливостей обліку, зокрема наявність біологічних активів, сезонність виробництва, тривалий виробничий цикл, значну частку витрат, які важко нормувати, а також залежність від зовнішніх природних і економічних факторів. В умовах ринкових змін, нестабільності цін, кліматичних ризиків і вимог до прозорості звітності постає потреба у вдосконаленні облікової політики, яка б відповідала як вимогам законодавства, так і практичним умовам ведення сільськогосподарської діяльності.

Водночас аудит у цій галузі потребує врахування специфіки аграрного виробництва при формуванні аудиторських процедур, оцінці ризиків, отриманні доказів і формуванні висновків. Досвід показує, що типові підходи до аудиту, які застосовуються у промисловості чи торгівлі, не завжди ефективні у сільському господарстві. Тому актуальним є вивчення сучасної практики аудиту аграрних підприємств, ідентифікація типових помилок та розробка рекомендацій щодо підвищення його ефективності.

Особливої ваги набуває проведення дослідження на базі конкретного підприємства - ТОВ «Агролайт», що дозволяє не лише дослідити теоретичні положення, а й перевірити їхню практичну цінність, виявити реальні проблеми та шляхи їх вирішення. У цьому контексті тема роботи є не лише теоретично значущою, а й практично орієнтованою, оскільки результати дослідження можуть бути використані для підвищення ефективності обліку і контролю в аграрних підприємствах різних форм власності.

Проблематику обліку та аудиту в аграрному секторі розглядали чимало вітчизняних дослідників. Зокрема, Дугар Т. Є. та Мац Т. П. у своїй праці акцентують увагу на економічному змісті процесу реалізації продукції сільськогосподарських підприємств крізь призму аудиту, підкреслюючи важливість аудиторської оцінки операцій з реалізації як ключового елемента контролю та достовірності звітності [1]. Ловска І. Д. зосередила увагу на нормативному регулюванні бухгалтерського обліку виробничих запасів, що є особливо актуальним і для сільського господарства, де значну частку витрат становлять насіння, добрива, паливно-мастильні матеріали тощо. Її дослідження розкриває особливості документального оформлення та відображення таких запасів в обліку [2]. Сьомченко В. В. розглядає роль внутрішньогосподарського контролю у використанні виробничих запасів, наголошуючи на необхідності системного підходу до контролю за їх витрачанням для зниження втрат та підвищення ефективності агровиробництва [3]. У дослідженні Чумак О. В. та Юрченко О. В. розкрито теоретичні основи управління соціальними витратами на аграрних підприємствах, що дозволяє ширше подивитися на структуру витрат в обліку та врахувати соціальні складові в управлінні сільськогосподарськими ресурсами [4]. Моссаковський В. Б. звертає увагу на спірні положення у чинній системі бухгалтерського обліку в Україні, у тому числі в аграрній сфері, підкреслюючи необхідність їх удосконалення з урахуванням галузевої специфіки та сучасних викликів [5].

Таким чином, праці названих авторів закладають теоретичне та методичне підґрунтя для дослідження особливостей обліку і аудиту в сільському господарстві та створюють базу для подальших практичних розробок у цій сфері.

Метою дипломної роботи є дослідження особливостей організації бухгалтерського обліку та аудиту на сільськогосподарському підприємстві, виявлення проблем та запропонування напрямів удосконалення обліково-аудиторських процедур на прикладі діяльності ТОВ «Агролайт».

Згідно зі сформульованою метою, основні завдання дослідження включають:

з'ясувати теоретичні основи та нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту в сільському господарстві;

- охарактеризувати господарську діяльність ТОВ «Агро Лайт» у сучасних умовах;

- дослідити особливості обліку основних засобів та біологічних активів на сільськогосподарському підприємстві;

- проаналізувати методику обліку та оцінки запасів в сільському господарстві;

- розглянути питання організації та методики аудиту у сільськогосподарській сфері;

- обґрунтувати напрями удосконалення обліку та аудиту на прикладі ТОВ «Агро Лайт»;

- провести фінансовий аналіз діяльності підприємства з метою виявлення проблемних зон;

- оцінити ефективність діючої облікової політики підприємства та її відповідність галузевим особливостям.

Предмет дослідження - організація бухгалтерського обліку і аудиту сільськогосподарської діяльності, а також специфічні аспекти ведення обліку біологічних активів і витрат на агровиробництво.

Об'єкт розроблення - процеси бухгалтерського обліку та аудиту в сільськогосподарських підприємствах, зокрема в ТОВ «Агролайт».

Для забезпечення досягнення поставленої мети кваліфікаційної роботи використовувалися такі методи дослідження: аналіз і синтез, індукція і дедукція, порівняльний аналіз, економіко-статистичні методи, графічний метод, метод узагальнення, системний підхід.

Практична значимість кваліфікаційної роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для підвищення ефективності обліку та аудиту в сільськогосподарських підприємствах, зокрема для вдосконалення облікової політики, оптимізації витрат і посилення контролю за

використанням біологічних активів. Запропоновані рекомендації можуть бути впроваджені у діяльність ТОВ «Агролайт» та аналогічних господарств.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОВ «АГРОЛАЙТ» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Характеристика діяльності ТОВ «Агролайт»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агро Лайт» (скорочено - ТОВ «АГРО ЛАЙТ») є зареєстрованою юридичною особою, що здійснює господарську діяльність у сфері сільського господарства. Станом на 16 травня 2025 року підприємство має статус зареєстрованого згідно з даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб. Код ЄДРПОУ - 36188261. Дата державної реєстрації ТОВ «Агро Лайт» - 10 січня 2009 року, що свідчить про понад 16 років стабільної діяльності на ринку аграрної продукції. Організаційно-правова форма - товариство з обмеженою відповідальністю, що дозволяє гнучко управляти підприємством і водночас несе обмежену відповідальність для його засновників. Розмір статутного капіталу становить 2 750 000,00 грн, що забезпечує наявність необхідного матеріального та фінансового ресурсу для здійснення основних та супутніх видів діяльності. Керівником підприємства з 01.07.2015 року є Ащанулов Олександр Вікторович, а з 14.09.2021 року повноваження підписанта та представника підприємства має Коробкін Володимир Георгійович.

Основні відомості про підприємство наведені у Таблиці 1.1:

Таблиця 1.1

Основні відомості про підприємство ТОВ «Агролайт»

Повне найменування юридичної особи	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «АГРО ЛАЙТ»
Код ЄДРПОУ	36188261
Дата реєстрації	10.01.2009 р.
Уповноважені особи	Ащанулов Олександр Вікторович Коробкін Володимир Георгійович

Розмір статутного капіталу	2 750 000,00 грн.
Реєстр платників єдиного внеску	Дата взяття на облік: 12.01.2009 Номер взяття на облік: 0446041792
Реєстр платників податків	Дата взяття на облік: 12.01.2009 Номер взяття на облік: 3670

Станом на 2025 рік за ТОВ «Агро Лайт» зареєстровано понад 74 види діяльності відповідно до КВЕД, що свідчить про широке функціональне охоплення та гнучкість у виробничих процесах. Основним видом діяльності підприємства відповідно до класифікатора КВЕД є (Рис.1.1):

01.11

- Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур

01.46

- Розведення свиней

01.61

- Допоміжна діяльність у рослинництві

01.62

- Допоміжна діяльність у тваринництві

Рис. 1.1. Основні види діяльності ТОВ «Агро Лайт»

Облікова політика ТОВ «Агро Лайт» сформована відповідно до положень Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), а також інших нормативно-правових актів, що регламентують ведення обліку на сільськогосподарських підприємствах. Облікова політика підприємства затверджується наказом керівника і є внутрішнім документом, який регламентує

принципи, методи та процедури ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.

Основні елементи облікової політики ТОВ «Агро Лайт» представлені у Таблиці 1.2:

Таблиця 1.2

Основні елементи облікової політики ТОВ «Агро Лайт»

Елемент	Опис
Форма бухгалтерського обліку	журнально-ордерна, з використанням автоматизованої обробки інформації у програмному забезпеченні, адаптованому до потреб сільськогосподарського виробництва
Одиниця обліку сільськогосподарської продукції	відповідно до вимог галузевих стандартів: для зернових - у центнерах або тоннах, для тваринництва - за видами живої ваги або кількістю голів
Облік біологічних активів	облік біологічних активів ведеться за справедливою вартістю (відповідно до НП(С)БО 30 «Біологічні активи»), а в разі її відсутності - за первісною вартістю з урахуванням зносу [6]
Метод оцінки запасів	за первісною вартістю з використанням методу середньозваженої вартості. Витрати на виробництво обліковуються з розподілом на прямі та загальновиробничі

Амортизація основних засобів	нараховується прямолінійним методом відповідно до строків корисного використання. Для сільськогосподарської техніки, як правило, встановлюється скорочений термін амортизації з урахуванням сезонного навантаження
Визнання доходів	Доходи визнаються за принципом нарахування: у момент переходу права власності на продукцію покупцю
Облік витрат	ведеться за центрами відповідальності, з поділом на витрати на рослинництво, тваринництво, обслуговуючі виробництва, адміністративну діяльність та збут
Документування операцій	здійснюється відповідно до вимог первинного обліку із застосуванням типової документації або розроблених на підприємстві уніфікованих форм

Підприємство є стабільним суб'єктом господарювання у сфері сільського господарства з понад 16-річним досвідом. Організаційно-правова форма у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю забезпечує ефективну систему управління та оптимальний розподіл відповідальності між учасниками. Основним видом діяльності ТОВ «Агро Лайт» є вирощування зернових, бобових культур та насіння олійних культур, що свідчить про аграрну спеціалізацію підприємства, однак наявність понад 70 додаткових видів діяльності за КВЕД підтверджує диверсифікованість та гнучкість господарських процесів. Наявність значного статутного капіталу (2 750 000 грн) свідчить про наявність фінансового

ресурсу для розвитку підприємства, а тривалий період роботи на ринку дозволяє зробити висновок про сталу господарську позицію. Облікова політика підприємства побудована відповідно до вимог чинного законодавства України та враховує специфіку сільськогосподарського виробництва. Підприємство використовує журнально-ордерну форму обліку, здійснює амортизацію основних засобів прямолінійним методом, веде облік біологічних активів за справедливою вартістю, а доходи визнає за методом нарахування. Такий підхід забезпечує повноту, своєчасність та достовірність бухгалтерської інформації.

1.2 Фінансовий аналіз діяльності ТОВ «Агро Лайт»

Фінансовий аналіз має важливе значення для розуміння загального стану підприємства та ефективності його діяльності. Він дозволяє оцінити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність, рентабельність і ефективність використання ресурсів. На основі такого аналізу керівництво отримує об'єктивну інформацію для прийняття управлінських рішень, планування подальшого розвитку, контролю за фінансовими результатами та виявлення слабких місць у фінансовій системі. Також фінансовий аналіз є необхідним для зовнішніх користувачів - інвесторів, банків, партнерів, які оцінюють надійність і перспективність співпраці з підприємством. Фінансові показники ТОВ «Агро Лайт» за 2021–2024 роки наведені в Таблиці 1.3:

Таблиця 1.3

Фінансові показники ТОВ «Агро Лайт» за 2021–2024 роки

Показник	2024 р.	2023 р.	2022 р.	2021 р.
Дохід	36 654 200	35 986 200	28 500 800	35 047 500
Чистий прибуток	6 342 300	5 616 100	4 144 500	5 343 100
Активи	80 123 100	73 242 600	68 141 200	63 488 000
Зобов'язання	32 342 500	31 804 300	32 319 000	32 860 300
Кількість працівників	23	25	25	23

ТОВ «Агро Лайт» здійснює діяльність у сфері вирощування зернових, бобових та насіння олійних культур - однієї з ключових галузей українського агропромислового комплексу. За період 2021–2024 років компанія демонструє загалом позитивну динаміку з ознаками сталого розвитку та поступового зростання.

У 2022 році підприємство зазнало зниження доходу майже на 20% порівняно з попереднім роком (з 35,0 млн грн до 28,5 млн грн). Така ситуація могла бути пов'язана з воєнними діями, порушення логістичних ланцюгів. Проте вже у 2023 році компанія не лише відновила втрати, а й перевищила докризовий рівень доходу. У 2024 році зростання тривало, що свідчить про високу адаптивність підприємства до змін на ринку. Зростання чистого прибутку випереджає темпи зростання доходу, що свідчить про покращення ефективності бізнесу. Якщо у 2022 році прибуток становив 4,1 млн грн (зниження на 22% порівняно з 2021), то у 2023 та 2024 роках спостерігається суттєве зростання - на 35% і 13% відповідно. Це може бути результатом зниження витрат, підвищення врожайності, збільшення цін на сільськогосподарську продукцію або вдалої цінової політики. Зростання активів з 63,5 млн грн у 2021 році до 80,1 млн грн у 2024 (на 26%) є позитивним сигналом. Це означає, що компанія реінвестує частину прибутку в розвиток: закупівлю техніки, модернізацію виробництва, придбання земель або інші капітальні вкладення. Це є індикатором довгострокового стратегічного мислення та впевненості у стабільності діяльності. Зобов'язання залишаються майже незмінними (близько 32 млн грн), що свідчить про стабільну боргову політику. Незважаючи на зростання активів, компанія не нарощує боргове навантаження, а, ймовірно, фінансує інвестиції за рахунок власних коштів. Це знижує ризики фінансової нестабільності. Кількість працівників стабільна - 23–25 осіб. Це означає ефективне використання трудових ресурсів, високу механізацію виробництва та сезонний характер деяких робіт (із залученням тимчасових працівників).

ТОВ «Агро Лайт» перебуває у доброму фінансовому стані. Ключові позитивні ознаки:

- зростання доходу та прибутку;
- стабільний рівень зобов'язань;
- активне інвестування в розвиток активів;
- стабільна структура персоналу.

Ці фактори разом вказують на ефективне управління ресурсами та перспективність бізнесу. Компанія демонструє здатність швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища та підтримувати стійке зростання.

1.3 Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту в сільському господарстві

Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту в сільському господарстві України включає низку законів, стандартів, положень та інших нормативних документів, які регулюють бухгалтерський облік, фінансову звітність та аудит сільськогосподарських підприємств. Основні документи ТОВ «Агро Лайт» включають (Рис.1.2):

Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"	Закон України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність"	П(С)БО 30 "Біологічні активи"
П(С)БО 7 "Основні засоби"	Податковий кодекс України	МСФЗ 41 "Сільське господарство"
Накази Міністерства фінансів України щодо затвердження інструкцій і методичних рекомендацій з ведення бухгалтерського обліку	Господарський кодекс України	Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію"

Рис. 1.2. Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту в сільському господарстві [6-13]

Представимо характеристику цих нормативно-правових актів у Таблиці 1.4:

Таблиця 1.4

Характеристика нормативно-правових актів забезпечення обліку та аудиту в сільському господарстві

Документ	Характеристика
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	є основним нормативним актом, що визначає правові основи організації бухгалтерського обліку, фінансової звітності та їх регулювання в Україні. Він регулює ведення обліку активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів та витрат підприємств, у тому числі сільськогосподарських.
Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	визначає правові основи здійснення аудиторської діяльності, вимоги до аудиторів, проведення аудиту фінансової звітності
П(С)БО 30 «Біологічні активи»	регулює облік біологічних активів, таких як сільськогосподарські тварини, посіви, багаторічні насадження тощо
П(С)БО 7 «Основні засоби»	використовується для обліку основних засобів сільськогосподарських підприємств, включаючи техніку, будівлі та інше майно
МСФЗ 41 «Сільське господарство»	регулює облік біологічних активів і сільськогосподарської продукції
Податковий кодекс України	регулює податкові аспекти обліку в сільському господарстві, включаючи особливості оподаткування сільськогосподарських підприємств, зокрема, застосування єдиного податку четвертої групи для сільськогосподарських виробників
Господарський кодекс України	регулює загальні принципи ведення господарської діяльності, включаючи в аграрному секторі
Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»	встановлює правові основи діяльності кооперативів у сільському господарстві

Нормативно-правові акти, що регулюють облік та аудит у сільському господарстві, забезпечують комплексне регулювання з урахуванням специфіки галузі та особливостей ведення аграрного бізнесу в такий спосіб:

1. Сільське господарство має особливі характеристики, такі як сезонність виробництва, довгий виробничий цикл, залежність від природних умов та наявність біологічних активів (рослини, тварини). Нормативні документи враховують ці особливості, забезпечуючи правильне відображення операцій у бухгалтерському обліку. Наприклад, П(С)БО 30 «Біологічні активи» та МСФЗ 41 «Сільське господарство» регулюють облік біологічних активів і сільськогосподарської продукції, враховуючи їх змінну вартість і біологічні перетворення.

2. Сільське господарство потребує специфічних підходів до обліку витрат через наявність різних виробничих циклів (наприклад, вирощування рослин, тваринництво). Нормативні акти, такі як П(С)БО 16 «Витрати», допомагають правильно розподіляти витрати між різними видами продукції та етапами виробництва, враховуючи специфіку галузі.

3. Податковий кодекс України передбачає пільгові умови оподаткування для сільськогосподарських підприємств, зокрема, спрощену систему оподаткування (єдиний податок четвертої групи). Це враховує специфіку аграрного бізнесу, який часто має нерівномірні грошові потоки через сезонність і природні ризики.

4. Враховуючи важливість основних засобів (техніка, будівлі, земля) у сільському господарстві, нормативні документи забезпечують спеціальні правила обліку для довгострокових активів, таких як П(С)БО 7 «Основні засоби», яке регулює облік амортизації та переоцінки активів.

5. Законодавство, наприклад, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», створює правову основу для функціонування кооперативів. Це забезпечує облік особливих операцій, таких як облік пайових внесків та розподіл прибутку серед членів кооперативу.

6. Накази Міністерства фінансів України та інші нормативні акти надають методичні рекомендації, які допомагають агропідприємствам правильно вести облік специфічних операцій, таких як оренда землі, облік субсидій, страхування сільськогосподарських ризиків тощо.

7. Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» забезпечує контроль за достовірністю фінансової звітності агропідприємств. Аудитори враховують специфіку сільського господарства при оцінці ризиків, обліку запасів, біологічних активів та сезонних особливостей. Це забезпечує комплексне регулювання, яке відповідає специфічним вимогам галузі, сприяє прозорості ведення бізнесу та достовірності фінансової інформації, що є важливим для прийняття управлінських рішень, залучення інвестицій та ефективного управління сільськогосподарськими підприємствами.

Висновки до розділу 1

Дослідження особливості функціонування ТОВ «Агролайт» в сучасних умовах господарювання дозволило зробити наступні висновки:

1. ТОВ «Агро Лайт» - стабільне сільськогосподарське підприємство з понад 16-річним досвідом, основним видом діяльності якого є вирощування зернових та олійних культур. Організаційно-правова форма ТОВ забезпечує ефективне управління та обмежену відповідальність засновників. Підприємство має значний статутний капітал і широкий спектр господарських операцій. Облікова політика відповідає чинному законодавству та специфіці аграрного виробництва, що гарантує достовірність і своєчасність бухгалтерського обліку. Це створює міцну основу для подальшого аудиту та управлінського аналізу.

2. За результатами фінансового аналізу діяльності ТОВ «Агро Лайт» у 2021–2024 роках можна зробити висновок про наявність позитивної динаміки основних фінансових показників. Після спаду у 2022 році, спричиненого, воєнними діями, компанія демонструє поступове зростання доходу та чистого прибутку, що свідчить про підвищення ефективності діяльності. Активи підприємства стабільно зростають, тоді як зобов'язання залишаються практично незмінними, що говорить про обережну боргову політику та фінансову стійкість. Кількість працівників залишається стабільною, що може свідчити про оптимізацію витрат на персонал і достатній рівень механізації виробничих процесів. Загалом фінансові результати ТОВ «Агро Лайт» свідчать про ефективне управління ресурсами, адаптивність до зовнішніх умов і наявність потенціалу для подальшого розвитку.

3. Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту в сільському господарстві України базується на комплексі законів, стандартів та положень, які враховують специфіку аграрного сектору. Основні нормативні акти, такі як Закони України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», «Про аудит фінансової звітності», Податковий кодекс, П(С)БО та МСФЗ, регулюють особливості обліку біологічних активів, основних засобів, витрат, а також аудит фінансової звітності сільськогосподарських підприємств. Ці документи

забезпечують точне відображення специфічних операцій аграрного бізнесу, таких як сезонне виробництво, тривалий виробничий цикл, облік пайових внесків і специфіку оподаткування. Таким чином, нормативно-правова база сприяє прозорості фінансової інформації, ефективному управлінню та забезпеченню достовірності звітності аграрних підприємств.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

2.1 Особливості обліку основних засобів та біологічних активів в сільському господарстві

Організація обліку основних засобів та біологічних активів на сільськогосподарських підприємствах, таких як ТОВ «Агро Лайт», є важливим елементом фінансового управління та бухгалтерського обліку, оскільки ці активи мають значний вплив на виробничий процес і фінансовий стан підприємства.

Основні засоби - це матеріальні активи, які використовуються підприємством для виробничої діяльності протягом тривалого часу (більше одного року) [9]. До основних засобів сільськогосподарського підприємства належать (Рис.2.1):

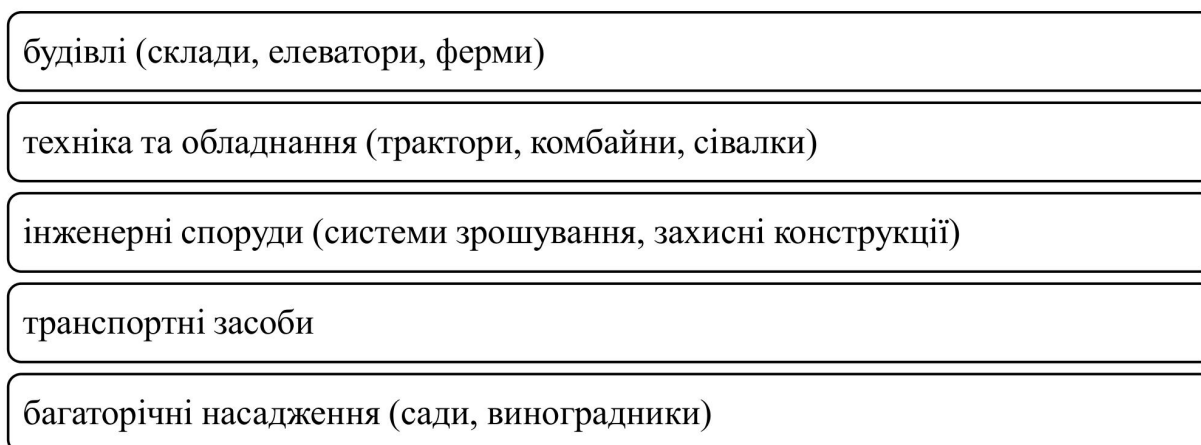

Рис. 2.1. Основні засоби ТОВ «Агро Лайт»

Порядок формування у бухгалтерському обліку інформації про основні засоби та інші необоротні матеріальні активи визначений П(С)БО 7 «Основні засоби» [9]. Підприємства можуть самостійно встановлювати вартісні критерії предметів, що входять до складу малоцінних НМА (п. 5 П(С)БО 7 «Основні засоби»). Однак незалежно від вартості до складу основних засобів включають дорослу робочу і продуктивну худобу. Крім того, до основних засобів відносять капітальні витрати з поліпшення земель, не пов'язані зі створенням споруд.

Капітальні вкладення у багаторічні насадження, поліпшення земель включають до складу основних засобів щорічно у сумі затрат, що відносяться до прийнятих в експлуатацію площ, незалежно від строку закінчення всього комплексу робіт.

Згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» якщо один об'єкт основних засобів складається з окремих частин, у яких різний строк корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися у бухгалтерському обліку як окремий об'єкт. Строк експлуатації об'єкта - це очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде вироблено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг).

У бухгалтерському обліку та звітності інформація про основні засоби відображаються на рахунку 10 «Основні засоби» [14], який призначений для обліку та узагальнення інформації про наявність і рух власних або одержаних на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, віднесених до складу основних засобів. Аналітичний облік ведеться за кожним об'єктом основних засобів із зазначенням їхніх характеристик, місця розташування та матеріально відповідальних осіб. Амортизація нараховується протягом терміну корисного використання об'єкта. Для сільськогосподарських підприємств можуть використовуватися різні методи амортизації (прямолінійний, зменшеного залишку тощо). Витрати на амортизацію обліковуються на рахунку 13 «Знос (амортизація) необоротних активів».

ТОВ «Агро Лайт» придбало сівалку зернову варіаторну «Арсенал» СЗ-Т 4.2V за 540000 грн (включаючи ПДВ); вартість послуг автотранспортного підприємства (АТП) з транспортування сівалки склала 6600 грн (включаючи ПДВ); вартість палива, використаного для обкатки - 900 грн; оплата праці (з відрахуваннями) тракториста, який обкатував сівалку - 8500 грн; сума затрат з відрядження головного інженера при транспортуванні сівалки на підприємство - 4000 грн.

Кореспонденція рахунків з купівлі основного засобу - сівалки зернової варіаторної «Арсенал» СЗ-Т 4.2V, наведено у табл. 2.1:

Таблиця 2.1

**Відображення в обліку ТОВ «Агро Лайт» придбання сівалки
зернової варіаторної «Арсенал» СЗ-Т 4.2V**

№ З/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Д	К	
Відображено вартість сівалки зернової варіаторної «Арсенал» СЗ-Т 4.2V				
1	Відображено вартість придбаного основного засобу	152	631	450000,00
	сума податкового кредиту	641	631	90000,00
2	Відображено вартість послуг сторонньої організації з транспортування сівалки на підприємство: - сума без ПДВ	152	631	5500,00
	сума податкового кредиту	641	631	1100,00
3	Списано затрати з обкатки сівалки: - вартість палива	152	203	900,00
4	- заробітна плата (включаючи відрахування на соціальні заходи) трактористові, який виконав обкатку сівалки	152	661,651	8500,00
5	Відображено витрати на відрядження, пов'язані з придбанням сівалки	152	372	4000,00
6	Введено в експлуатацію сівалка	104	152	468900,00

Біологічні активи - це живі організми (рослини і тварини), які використовуються в сільськогосподарській діяльності підприємства для отримання сільськогосподарської продукції.

До біологічних активів належать (Рис 2.2):

Рослинні біологічні активи багаторічні насадження, посіви зернових, олійних культур.

Тваринницькі біологічні активи худоба, птиця, бджоли.

Рис. 2.2. Склад біологічних активів

Біологічні активи визнаються на балансі підприємства, якщо існує ймовірність отримання від них економічної вигоди в майбутньому. Облік біологічних активів ведеться за їх справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж (якщо справедливу вартість можна достовірно оцінити).

ТОВ «Агро Лайт» на закладку саду понесені затрати на: придбання саджанців - 18450 грн, нарахування заробітної плати з відрахуваннями - 12430 грн, списання послуг власного вантажного автотранспорту - 3050 грн, використання малоцінних і швидкозношуваних предметів - 540 грн, списання палива на роботу тракторів, які виконували польові роботи - 850 грн. У наступні 6 років затрати з утримання молодого саду склали відповідно 1640, 1380, 1250, 1250, 1250 і 960 грн. За 6 років вирощування від молодих насаджень одержано продукції на суму 980 грн, затрати на збір плодів склали 240 грн. Наказом про облікову політику у ТОВ «Агро Лайт» для обліку закладки та вирощування багаторічних насаджень введено субрахунок 108 «Багаторічні насадження».

Порядок оприбуткування багаторічних насаджень у бухгалтерському обліку наведено у табл. 2.2.

Після передачі молодих багаторічних насаджень в експлуатацію затрати з догляду за діючими багаторічними насадженнями обліковують на субрахунок «Рослинництво» рахунка 23 «Виробництво». Капітальні інвестиції у земельні ділянки, надра, лісові та водні угіддя (меліоративні та іригаційні роботи, заходи щодо осушення і зрошення, роботи з розкорчування території для розширення

площ орних земель тощо) включають до складу основних засобів щорічно у сумі фактичних затрат.

Таблиця 2.2

**Облік операцій із закладки та вирощування багаторічних насаджень
ТОВ «Агро Лайт»**

№ З/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Д	К	
1	Списано вартість саджанців, витрачених на закладку сливового саду	108	208	18450,00
2	Нараховано зарплату (з відрахуваннями) працівникам за виконання робіт із закладки саду	108	661, 65	12430,00
3	Списано послуги вантажного автотранспорту з доставки саджанців на поле	108	23	3050,00
4	Списано малоцінні та швидкозношувані предмети	156	22	540,00
5	Списано паливо на роботу тракторів при виконанні польових робіт	156	203	850,00
6	Оприбутковано до складу ОЗ по закінченні робіт із закладки молоді насадження сливового саду	108.1	156	35320,00
7	Списано щорічні витрати з утримання молодого саду: а) перший рік	156, 108.1	208, 22, 23, 661, 156	1640,00 1640,00

8	б) другий рік в) протягом наступних трьох років по 1250 грн щорічно (1250 грн + 1250 грн + 1250 грн)	156, 1081, 156, 1081	208, 22, 23, 661, 156, 208, 22, 23, 661, 156	1380,00 3750,00
9	Списано витрати протягом останнього року вирощування, включаючи нараховану оплату праці при збиранні продукції від молодого саду	156	208, 22, 23, 661, 65	1200,00
10	Оприбутковано фрукти та на їх вартість зменшено затрати на вирощування насаджень	27	156	980,00
11	Дооцінено молодий сад	108.1	156	220,00
12	Передано в експлуатацію молодий фруктовий сад	108.2	1081	42310,00

У сільському господарстві основні засоби та біологічні активи відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності виробничого процесу. Особливістю обліку основних засобів у таких підприємствах, як ТОВ «Агро Лайт», є необхідність врахування широкого спектру витрат, пов'язаних із введенням об'єктів в експлуатацію, зокрема витрат на доставку, обкатку, оплату праці та відрядження. Ці витрати формують первісну вартість об'єкта і мають бути правильно відображені у бухгалтерському обліку згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби». Крім того, важливою категорією активів у сільському господарстві є біологічні активи, які мають особливості обліку, зокрема оцінку за справедливою вартістю та використання спеціалізованих рахунків, таких як субрахунок 108 «Багаторічні насадження». Витрати на закладку саду, догляд за молодими насадженнями та їх переведення до складу діючих основних засобів також потребують окремого бухгалтерського підходу та ретельного документування.

Таким чином, організація обліку основних засобів і біологічних активів у сільському господарстві вимагає дотримання професійних стандартів, врахування галузевих особливостей і точності у формуванні первісної вартості. Це дозволяє підприємствам забезпечити прозорість фінансової звітності, ефективне управління ресурсами та обґрунтоване прийняття управлінських рішень.

2.2 Організація та методика обліку запасів в сільському господарстві

Для ТОВ «Агро Лайт», яка займається вирощуванням зернових та олійних культур, перелік запасів включає такі види (Рис.2.3):

Насіння зернових та олійних культур	Насіння пшениці, кукурудзи, соняшнику, ріпаку та інших культур, які підприємство вирощує
Добрива	Мінеральні добрива (азотні, фосфорні, калійні), органічні добрива, комплексні суміші
Засоби захисту рослин	Гербіциди, інсектициди, фунгіциди та інші препарати для боротьби зі шкідниками, хворобами та бур'янами, що забезпечують захист врожаю та підвищення продуктивності
Паливо та мастильні матеріали	Дизельне паливо, бензин, оливи та мастила для сільськогосподарської техніки (трактори, комбайни, машини для обприскування)
Зерно та інша продукція	Урожай зернових та олійних культур, зібраний з полів, який може зберігатися на складах до продажу або подальшої обробки
Запасні частини та матеріали для ремонту технік	Запасні частини, шини, реміні, інструменти та інші матеріали, необхідні для обслуговування та ремонту сільськогосподарської техніки
Упаковка та матеріали для зберігання	Мішки, контейнери, поліетиленова плівка, піддони та інші матеріали, необхідні для пакування та зберігання продукції
Запаси води та інших допоміжних матеріалів	Запаси води, хімічні засоби для очищення води тощо

Рис. 2.3. Види запасів ТОВ «Агро Лайт»

Ці запаси важливі для забезпечення безперебійного циклу виробництва, а також для оперативного реагування на зміни умов вирощування або потреб ринку. Облік запасів на сільськогосподарських підприємствах є важливим аспектом бухгалтерського обліку, оскільки запаси становлять значну частину активів таких підприємств і безпосередньо впливають на собівартість продукції та фінансові результати. Облік запасів охоплює сировину, матеріали, напівфабрикати, готову продукцію, корми, насіння, добрива, паливо тощо.

Методи оцінки запасів показані на Рис. 2.4:

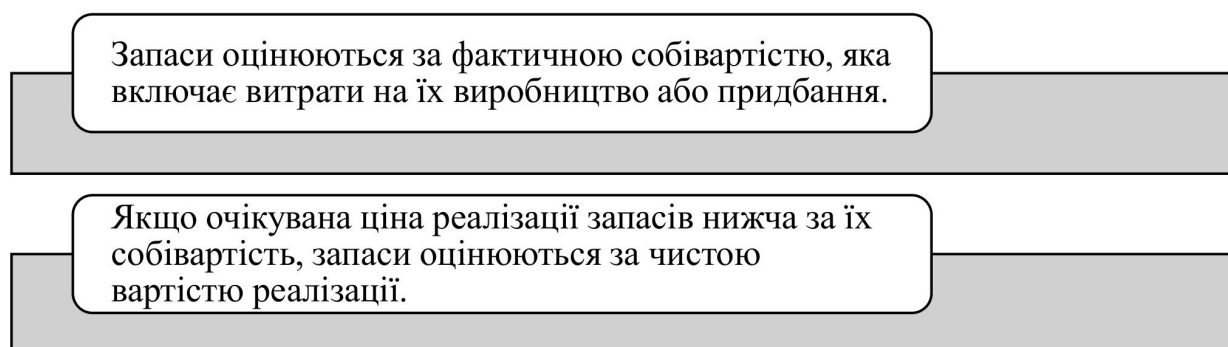

Рис. 2.2. Методи оцінки запасів [15]

Для обліку запасів на сільськогосподарських підприємствах, таких як ТОВ «Агро Лайт», використовуються синтетичні та аналітичні рахунки. Синтетичні рахунки відображають узагальнену інформацію, тоді як аналітичні рахунки деталізують її до конкретних видів запасів. Синтетичні рахунки ведуться за Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій.

Аналітичний облік запасів ведеться з розподілом за місцями зберігання (склади, елеватори), за матеріально відповідальними особами, за партіями продукції або іншими важливими критеріями для підприємства (Табл.2.3):

Таблиця 2.3

Аналітичний облік запасів

20 «Виробничі запаси»
201 «Сировина і матеріали»
20.1.1 «Насіння пшениці»

20.1.2 «Насіння соняшнику»
20.1.3 «Добрива мінеральні»
20.1.4 «Засоби захисту рослин (гербіциди)»
203 «Паливо»
20.3.1 «Дизельне паливо»
20.3.2 «Бензин»
207 «Запасні частини»
20.7.1 «Шини для тракторів»
20.7.2 «Мастильні матеріали»
23 «Виробництво»
23.1 «Виробництво зернових»
23.1.1 «Посівна кампанія пшениці»
23.1.2 «Обробка кукурудзи»
23.2 «Виробництво олійних»
23.2.1 «Вирощування соняшнику»
23.2.2 «Обробка ріпаку»
27 «Продукція сільськогосподарського виробництва»
27.1 «Зернові культури»
27.1.1 «Пшениця»
27.1.2 «Кукурудза»
27.2 «Олійні культури»
27.2.1 «Соняшник»
27.2.2 «Ріпак»

Ця система аналітичних рахунків дозволяє точно відстежувати запаси, ефективно контролювати витрати на виробництво, оптимізувати використання ресурсів і забезпечити достовірність фінансової звітності. Облік власного насіння, саджанців, кормів має бути відокремленим від придбаного на стороні. Оцінка запасів у сільськогосподарських підприємствах є важливим інструментом, що забезпечує достовірність інформації бухгалтерського обліку

про результати господарської діяльності. Водночас, проблемним залишається питання оцінювання окремих запасів, зокрема, це вирощена продукція рослинництва і тваринництва.

Відповідно до п.12 П(С)БО 30, сільськогосподарська продукція за її первісного визнання оцінюється за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу [6]. Вирощена (створена) сільськогосподарська продукція залежно від облікової політики може бути оцінена за фактичною собівартістю чи за справедливою вартістю, яка на момент надходження до господарства є її первісною вартістю. Сільськогосподарську продукцію після її первісного визнання оцінюють та відображають відповідно до П(С)БО 9 «Запаси». За причини відсутності або несформованості ринку по окремих поточних біологічних активах, щодо сільськогосподарської продукції, достовірно визначити їх справедливу вартість у більшості випадків неможливо. Звідси, якщо справедливу вартість поточного біологічного активу достовірно визначити неможливо, то оцінку необхідно здійснювати за історичною собівартістю, передбачивши це в наказі про облікову політику підприємства.

З метою збереження запасів, сільськогосподарські підприємства організовують складське господарство. Складський облік запасів - це попредметний облік за разовими та накопичувальними видатковими документами. Складський облік здійснюється двома методами:

- кількісно-сумовим, сутність якого полягає в паралельному веденні реєстрів кількісно-сумової й кількісно-гатурнкової форм у бухгалтерії та на складі;
- оперативно-бухгалтерським, сутність якого полягає в тому, що бухгалтерія відкриває картки чи книги складського обліку та передає їх під розписку в журналі реєстрації завідувачеві складу.

Запаси є важливою складовою виробничого процесу підприємства, яке спеціалізується на вирощуванні зернових та олійних культур. До основних видів запасів належать сировина, матеріали, паливо, насіння, добрива, засоби захисту рослин, готова продукція тощо. Облік запасів ведеться з використанням синтетичних і аналітичних рахунків відповідно до Плану рахунків

бухгалтерського обліку. Аналітичний облік забезпечує деталізацію за місцями зберігання, матеріально відповідальними особами, партіями продукції тощо, що дозволяє точно відслідковувати рух і залишки запасів, а також оптимізувати використання ресурсів.

Методи оцінки запасів, що застосовуються в сільському господарстві, передбачають використання як фактичної собівартості, так і справедливої вартості залежно від виду продукції та облікової політики підприємства. Зокрема, відповідно до П(С)БО 30, вирощена сільськогосподарська продукція може оцінюватися за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу. Якщо справедливу вартість визначити неможливо, допускається оцінка за історичною (фактичною) собівартістю. Складський облік запасів на підприємстві організовано з урахуванням специфіки аграрної діяльності. Застосовуються кількісно-сумовий та оперативно-бухгалтерський методи, що забезпечують належний контроль за надходженням, зберіганням і використанням запасів.

Таким чином, ефективна організація обліку запасів у сільському господарстві є необхідною умовою для забезпечення раціонального використання ресурсів, достовірного формування фінансової звітності та досягнення позитивних економічних результатів діяльності підприємства.

2.3 Удосконалення обліку у сільському господарстві на прикладі ТОВ «Агро Лайт»

Раціональна організація бухгалтерського обліку має вирішальне значення для сільськогосподарських підприємств, оскільки вона забезпечує оперативне управління виробничими процесами, ефективне використання ресурсів та обґрунтованість управлінських рішень. В умовах постійної зміни ринкової кон'юнктури та зростаючих вимог до прозорості фінансової звітності, вдосконалення облікової системи є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності підприємства. ТОВ «Агро Лайт» як підприємство, що спеціалізується на вирощуванні зернових і олійних культур, потребує сучасних

підходів до обліку, які дозволяють своєчасно відображати витрати, контролювати залишки та формувати точну фінансову інформацію.

Пропозиції щодо удосконалення обліку в ТОВ «Агро Лайт» наведені на Рис.2.3:

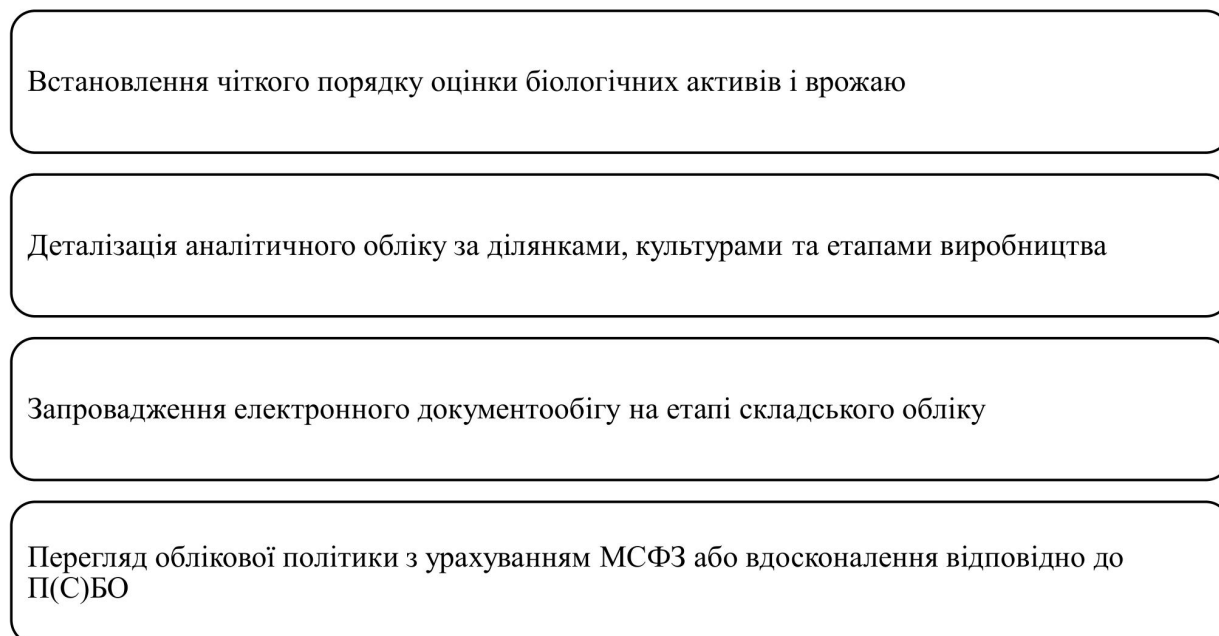

Рис. 2.3. Пропозиції щодо удосконалення обліку в ТОВ «Агро Лайт»

Удосконалення оцінки біологічних активів передбачає застосування реалістичних методів розрахунку справедливої вартості або фактичної собівартості, що забезпечить достовірність даних обліку в умовах нестабільного ринку. Деталізація аналітичного обліку дозволить формувати звітність не лише за культурами, а й за полями, технологічними операціями та відповідальними особами, що підвищить рівень внутрішнього контролю та обґрунтованість витрат.

Електронний документообіг спростить процес передачі первинної інформації зі складів до бухгалтерії, прискорить обробку даних та зменшить ризики втрати документів. Перегляд облікової політики дозволить адаптувати підходи до обліку згідно з найкращими практиками, наприклад, у частині визнання доходів, оцінки запасів, обліку сезонності тощо.

Таким чином, впровадження зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності управління обліковим процесом, зменшенню витрат, оптимізації внутрішнього контролю та покращенню фінансової звітності підприємства.

Висновки до розділу 2

Дослідження особливостей обліку у сільському господарстві дозволило зробити наступні висновки:

1. У сільському господарстві основні засоби та біологічні активи відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності виробничого процесу. Особливістю обліку основних засобів у таких підприємствах, як ТОВ «Агро Лайт», є необхідність врахування широкого спектру витрат, пов'язаних із введенням об'єктів в експлуатацію, зокрема витрат на доставку, обкатку, оплату праці та відрядження. Ці витрати формують первісну вартість об'єкта і мають бути правильно відображені у бухгалтерському обліку згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби».

2. Важливою категорією активів у сільському господарстві є біологічні активи, які мають особливості обліку, зокрема оцінку за справедливою вартістю та використання спеціалізованих рахунків, таких як субрахунок 108 «Багаторічні насадження». Витрати на закладку саду, догляд за молодими насадженнями та їх переведення до складу діючих основних засобів також потребують окремого бухгалтерського підходу та ретельного документування.

3. У ТОВ «Агро Лайт» запаси відіграють ключову роль у виробничому процесі, оскільки охоплюють насіння, добрива, паливо, сировину та готову продукцію. Облік ведеться за синтетичними та аналітичними рахунками з деталізацією за місцями зберігання і видами запасів. Оцінка здійснюється за справедливою вартістю або собівартістю відповідно до облікової політики. Складський облік організовано кількісно-сумовим та оперативно-бухгалтерським методами. Такий підхід забезпечує ефективне управління ресурсами і достовірність обліку.

4. Удосконалення обліку є важливою передумовою для підвищення ефективності управлінських рішень, оптимізації витрат та забезпечення прозорості фінансової інформації. Запропоновані заходи щодо автоматизації обліку, впровадження сучасного програмного забезпечення, вдосконалення методів оцінки біологічних активів і впорядкування аналітичного обліку дають

змогу покращити точність і своєчасність облікових даних. Крім того, посилення контролю за рухом запасів дозволить ефективніше управляти ресурсами, зменшити втрати та уникнути зловживань. Реалізація таких удосконалень сприятиме не лише покращенню облікової політики, а й підвищенню загальної конкурентоспроможності підприємства.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

3.1 Організація аудиту на сільськогосподарських підприємствах

Питання організації аудиту в сільському господарстві були предметом досліджень багатьох науковців. Зокрема, С. В. Стендер розробила класифікацію внутрішнього аудиту в аграрній сфері [16], В. В. Вольська зосередила увагу на методичних підходах до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств [17]. Державний контроль і аудит у сільському господарстві України досліджували Т. Єдинак і А. Здорик [18]. Т. Ф. Плахтій розкрила теоретичні та практичні аспекти обліку й аудиту податкових розрахунків у сільському господарстві [19]. М. М. Кочерга сформував концепцію екологічного аудиту для агросектору [20], а Л. О. Дорогань-Писаренко, О. В. Єгорова та І. Г. Панченко аналізували ефективність впровадження технологічних інновацій у сільському господарстві [21].

Організація аудиту та аналізу в агропромисловому комплексі України має низку специфічних рис, зумовлених особливостями галузі, такими як сезонність виробництва, залежність від природно-кліматичних умов і біологічні фактори. Основні з них подано на Рис. 3.1.

Сезонність виробництва
Облік біологічних активів
Специфіка запасів
Фінансування та субсидії
Ризики та природні умови
Оцінка врожайності та прогнозування
Облік землі та оренди
Перевірка аграрної звітності

Рис. 3.1. Ключові особливості аналізу і аудиту в аграрному секторі [22]

Особливості аграрного сектору істотно впливають на організацію аудиту, зумовлюючи необхідність володіння аудиторами спеціальними знаннями у сфері

сільського господарства, а також активної взаємодії з галузевими експертами для проведення точного та об'єктивного аналізу.

Однією з ключових характеристик аграрного виробництва є сезонність, що обумовлює нерівномірність господарських процесів, витрат і доходів протягом року. Аграрні підприємства виконують основні виробничі операції відповідно до природних циклів - підготовка ґрунту, посів, догляд за культурами, збирання врожаю - що відображається у фінансовій звітності [23]. Так, у першій половині року фінансові результати можуть бути негативними через значні витрати без доходів, які здебільшого з'являються у другій половині - після збору врожаю чи реалізації продукції. Це ускладнює фінансове планування та потребує застосування спеціальних методів обліку для відображення сезонних витрат і доходів. Крім того, у сільському господарстві важливе значення мають біологічні активи - рослини та тварини, вартість яких змінюється залежно від сезону, ринкової кон'юнктури та природних умов. Відповідно до МСФЗ 41, вони мають оцінюватися за справедливою вартістю, що потребує глибоких знань і досвіду.

Аудитор має враховувати можливі ризики, пов'язані з неврожайними роками, несприятливими погодними умовами чи стихійними лихами, що можуть суттєво впливати на доходи та грошові потоки підприємства [24]. Також він має перевірити правильність визначення моменту визнання доходів і витрат, адже аграрні підприємства часто відкладають визнання доходів до реалізації врожаю.

Особлива увага приділяється обліку запасів - не лише готової продукції, а й насіння, добрив, кормів тощо. Аудитор має оцінити правильність їх відображення та оцінки у звітності. Крім того, аудит у агросекторі охоплює перевірку цільового використання державних дотацій, кредитів і субсидій, що безпосередньо впливають на фінансові результати.

Оцінка врожайності та ефективності використання сільськогосподарських угідь також є важливим елементом аудиту. Земля, як ключовий ресурс, часто перебуває в оренді, тому аудитор аналізує орендні договори, правильність обліку орендованих площ та розрахунків з

орендодавцями. Великим агропідприємствам допомагають ERP-системи, які автоматизують облік і дають змогу аудиторам швидше отримувати доступ до повної інформації про всі етапи виробничого процесу [25]. Також у сільському господарстві використовуються спеціалізовані форми звітності з деталізацією за посівними площами, врожайністю, продуктивністю тощо, що вимагає від аудитора ретельної перевірки достовірності таких даних і методик їх розрахунку.

Усе це підтверджує, що проведення якісного аудиту в аграрному секторі неможливе без урахування його специфіки, адаптації аудиторських процедур до сезонного характеру діяльності та участі галузевих фахівців у процесі аналізу.

3.2 Мета, завдання та джерела проведення аудиту у сільському господарстві

Мета аудиту у сільському господарстві полягає в об'єктивному підтвердженні достовірності фінансової звітності агропідприємства, виявленні помилок або порушень у веденні бухгалтерського обліку, а також оцінці ефективності використання ресурсів, включаючи землю, техніку, біологічні активи та державну підтримку. Аудит також має на меті забезпечити користувачів фінансової інформації - власників, інвесторів, державні органи - достовірними даними для прийняття управлінських рішень.

Основні завдання аудиту в агросекторі наведені на Рис.3.2:

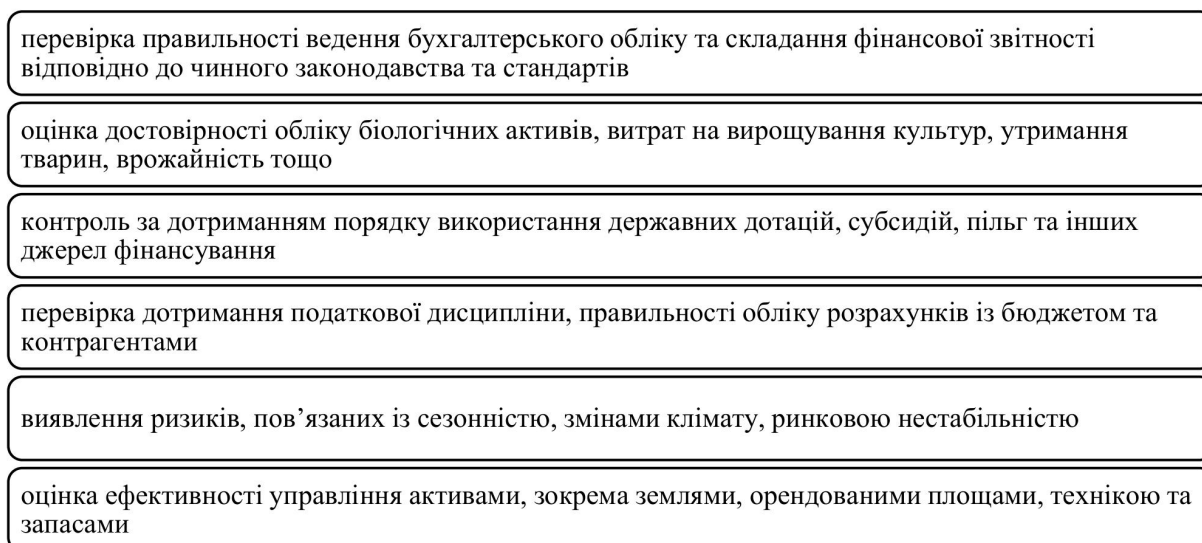

Рис.3.2. Основні завдання аудиту в агросекторі

Основні джерела інформації для проведення аудиту показані на Рис.3.3:

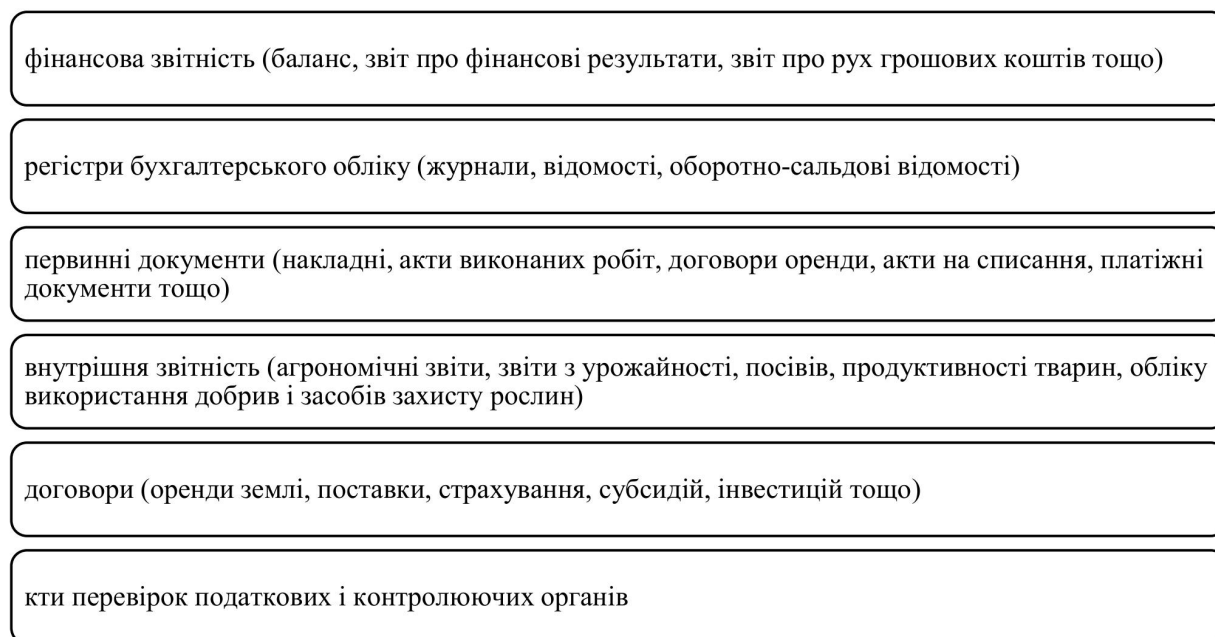

Рис. 3.3. Основні джерела інформації для проведення аудиту в агросекторі

Аудит у сільському господарстві має важливе значення для забезпечення достовірності фінансової звітності аграрних підприємств та контролю за ефективним використанням ресурсів. Його мета полягає не лише у перевірці правильності бухгалтерського обліку, а й у виявленні фінансових, виробничих і адміністративних ризиків, що виникають унаслідок сезонності, природних чинників і специфіки аграрної діяльності.

Основними завданнями аудиту є перевірка обліку біологічних активів, достовірності врожайності, витрат на виробництво, правильності використання державної підтримки та оцінка фінансової дисципліни підприємства. Для досягнення цих завдань аудиторі використовують різноманітні джерела інформації, серед яких фінансова та внутрішня звітність, первинна документація, договори, ERP-системи й інші облікові ресурси.

Таким чином, ефективне проведення аудиту в аграрному секторі потребує комплексного підходу, глибокого знання галузевої специфіки, а також здатності інтегрувати інформацію з різних джерел з метою формування об'єктивних висновків про стан підприємства.

3.3 Удосконалення аудиту у сільському господарстві на прикладі ТОВ «Агро Лайт»

Сільськогосподарська діяльність характеризується значним рівнем ризикованості, сезонністю, біологічними перетвореннями активів та специфічною структурою витрат, що вимагає високої якості аудиторського супроводу. В умовах постійних змін у законодавстві та економічному середовищі удосконалення аудиту є важливим чинником забезпечення достовірності фінансової звітності та ефективного управління ресурсами агропідприємств. Зокрема, для ТОВ «Агро Лайт» удосконалення аудиторських процедур дозволить посилити внутрішній контроль, знизити ризики помилок та шахрайства, а також сприяти прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Запропоновані напрями удосконалення аудиту в ТОВ «Агро Лайт» наведені на Рис.3.4:

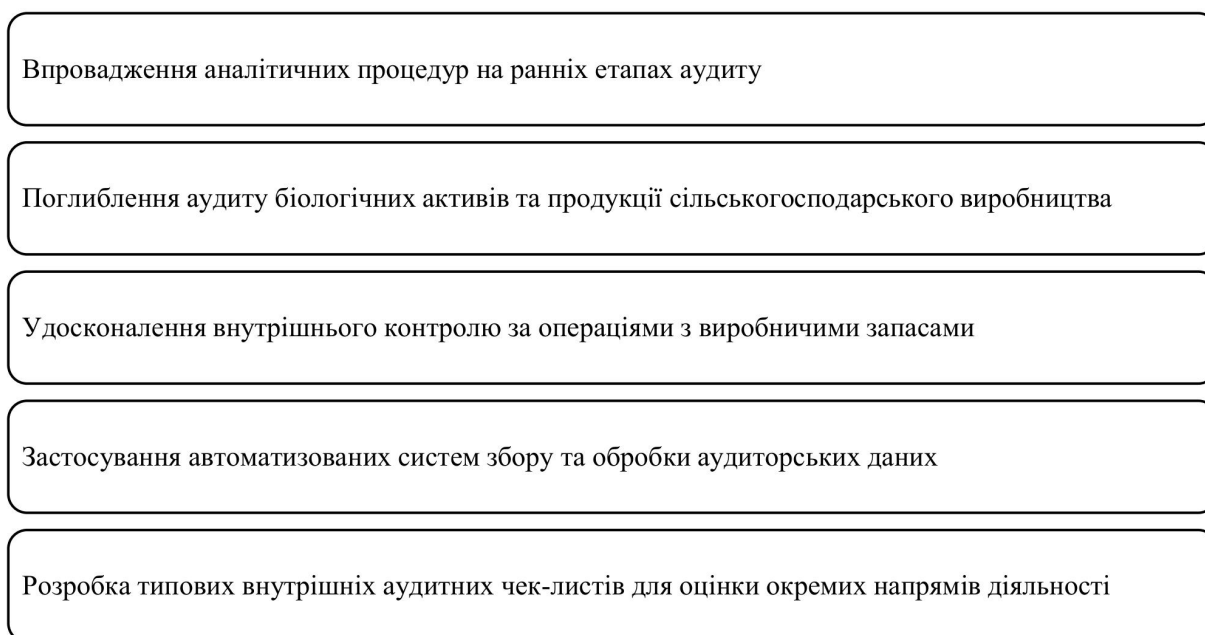

Рис. 3.4 Запропоновані напрями удосконалення аудиту в ТОВ «Агро Лайт»

З метою підвищення ефективності аудиту в діяльності ТОВ «Агро Лайт» доцільно впровадити низку практичних заходів. По-перше, важливо використовувати аналітичні процедури вже на початкових етапах аудиторської

перевірки. Це дозволить своєчасно виявити відхилення, незвичні коливання у фінансових показниках, а також ризикові ділянки обліку, що потребують детальнішого аналізу. По-друге, враховуючи, що підприємство оперує біологічними активами, доцільним є поглиблення аудиту саме цих об'єктів. Необхідно детальніше перевіряти правильність оцінки біологічних активів, зокрема справедливу вартість, яка може суттєво впливати на показники фінансової звітності. Рекомендується також залучення вузькопрофільних фахівців (агрономів, ветеринарів, оцінювачів) до аудиту таких активів. По-третє, удосконалення аудиту повинно включати посилення контролю за операціями з виробничими запасами. Це стосується як правильності первинного документування, так і фактичного збереження матеріалів. Доцільно впровадити внутрішню систему контролю із визначенням відповідальних осіб, графіком проведення інвентаризації та внутрішніх перевірок. Наступним кроком має стати автоматизація аудиторських процедур. Використання спеціалізованого програмного забезпечення дозволить зменшити людський фактор, пришвидшити обробку даних та підвищити точність аналітичних розрахунків. Це також дасть змогу формувати звіти в єдиному стандарті та краще візуалізувати результати перевірки.

Останньою з важливих пропозицій є розробка типових чек-листів для аудиту окремих напрямів діяльності підприємства. Це забезпечить уніфікований підхід до перевірки, покращить якість аудиту та дозволить легше виявляти слабкі місця у внутрішньому контролі. Особливо актуальним це є для господарських операцій у рослинництві, тваринництві та обліку витрат.

Упровадження цих пропозицій сприятиме підвищенню достовірності фінансової інформації, своєчасному виявленню помилок, ефективнішому управлінню ресурсами підприємства та зміцненню фінансової дисципліни в цілому.

Висновки до розділу 3

Дослідження особливостей аудиту у сільському господарстві дозволило зробити наступні висновки:

1. Аудит у сільському господарстві має галузеву специфіку, зокрема сезонність, залежність від природних умов, наявність біологічних активів та особливості обліку доходів і витрат. Для забезпечення його якості аудиторам потрібні спеціальні знання, адаптовані методики, сучасні технології (ERP-системи) та співпраця з аграрними експертами. Без урахування цих факторів об'єктивна оцінка діяльності агропідприємств є неможливою.

2. Аудит у сільському господарстві має важливе значення для забезпечення достовірності фінансової звітності аграрних підприємств та контролю за ефективним використанням ресурсів. Його мета полягає не лише у перевірці правильності бухгалтерського обліку, а й у виявленні фінансових, виробничих і адміністративних ризиків, що виникають унаслідок сезонності, природних чинників і специфіки аграрної діяльності.

3. Основними завданнями аудиту є перевірка обліку біологічних активів, достовірності врожайності, витрат на виробництво, правильності використання державної підтримки та оцінка фінансової дисципліни підприємства. Ефективне проведення аудиту в аграрному секторі потребує комплексного підходу, глибокого знання галузевої специфіки, а також здатності інтегрувати інформацію з різних джерел з метою формування об'єктивних висновків про стан підприємства.

4. Удосконалення аудиту в сільському господарстві на прикладі ТОВ «Агро Лайт» є необхідним для підвищення достовірності фінансової звітності та ефективності управлінських рішень. Запропоновані заходи - аналітичні процедури, поглиблена перевірка біологічних активів, посилення контролю за запасами, автоматизація аудиту та використання чек-листів - сприятимуть зміцненню внутрішнього контролю і прозорості облікових процесів.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних та практичних основ особливостей обліку та аудиту в сільському господарстві дозволило зробити наступні висновки:

1. ТОВ «Агро Лайт» - стабільне сільськогосподарське підприємство з понад 16-річним досвідом, основним видом діяльності якого є вирощування зернових та олійних культур. Організаційно-правова форма ТОВ забезпечує ефективне управління та обмежену відповідальність засновників. Підприємство має значний статутний капітал і широкий спектр господарських операцій. Облікова політика відповідає чинному законодавству та специфіці аграрного виробництва, що гарантує достовірність і своєчасність бухгалтерського обліку. Це створює міцну основу для подальшого аудиту та управлінського аналізу.

2. За результатами фінансового аналізу діяльності ТОВ «Агро Лайт» у 2021–2024 роках можна зробити висновок про наявність позитивної динаміки основних фінансових показників. Після спаду у 2022 році, спричиненого, воєнними діями, компанія демонструє поступове зростання доходу та чистого прибутку, що свідчить про підвищення ефективності діяльності. Активи підприємства стабільно зростають, тоді як зобов'язання залишаються практично незмінними, що говорить про обережну боргову політику та фінансову стійкість. Кількість працівників залишається стабільною, що може свідчити про оптимізацію витрат на персонал і достатній рівень механізації виробничих процесів. Загалом фінансові результати ТОВ «Агро Лайт» свідчать про ефективне управління ресурсами, адаптивність до зовнішніх умов і наявність потенціалу для подальшого розвитку.

3. Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту в сільському господарстві України базується на комплексі законів, стандартів та положень, які враховують специфіку аграрного сектору. Основні нормативні акти, такі як Закони України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», «Про аудит фінансової звітності», Податковий кодекс, П(С)БО та МСФЗ, регулюють особливості обліку біологічних активів, основних засобів, витрат, а також аудит фінансової звітності сільськогосподарських підприємств. Ці документи

забезпечують точне відображення специфічних операцій аграрного бізнесу, таких як сезонне виробництво, тривалий виробничий цикл, облік пайових внесків і специфіку оподаткування. Таким чином, нормативно-правова база сприяє прозорості фінансової інформації, ефективному управлінню та забезпеченню достовірності звітності аграрних підприємств.

4. У сільському господарстві основні засоби та біологічні активи відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності виробничого процесу. Особливістю обліку основних засобів у таких підприємствах, як ТОВ «Агро Лайт», є необхідність врахування широкого спектру витрат, пов'язаних із введенням об'єктів в експлуатацію, зокрема витрат на доставку, обкатку, оплату праці та відрядження. Ці витрати формують первісну вартість об'єкта і мають бути правильно відображені у бухгалтерському обліку згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби».

5. Важливою категорією активів у сільському господарстві є біологічні активи, які мають особливості обліку, зокрема оцінку за справедливою вартістю та використання спеціалізованих рахунків, таких як субрахунок 108 «Багаторічні насадження». Витрати на закладку саду, догляд за молодими насадженнями та їх переведення до складу діючих основних засобів також потребують окремого бухгалтерського підходу та ретельного документування.

6. У ТОВ «Агро Лайт» запаси відіграють ключову роль у виробничому процесі, оскільки охоплюють насіння, добрива, паливо, сировину та готову продукцію. Облік ведеться за синтетичними та аналітичними рахунками з деталізацією за місцями зберігання і видами запасів. Оцінка здійснюється за справедливою вартістю або собівартістю відповідно до облікової політики. Складський облік організовано кількісно-сумовим та оперативно-бухгалтерським методами. Такий підхід забезпечує ефективне управління ресурсами і достовірність обліку.

7. Удосконалення обліку є важливою передумовою для підвищення ефективності управлінських рішень, оптимізації витрат та забезпечення прозорості фінансової інформації. Запропоновані заходи щодо автоматизації

обліку, впровадження сучасного програмного забезпечення, вдосконалення методів оцінки біологічних активів і впорядкування аналітичного обліку дають змогу покращити точність і своєчасність облікових даних. Крім того, посилення контролю за рухом запасів дозволить ефективніше управляти ресурсами, зменшити втрати та уникнути зловживань. Реалізація таких удосконалень сприятиме не лише покращенню облікової політики, а й підвищенню загальної конкурентоспроможності підприємства.

8. Аудит у сільському господарстві має галузеву специфіку, зокрема сезонність, залежність від природних умов, наявність біологічних активів та особливості обліку доходів і витрат. Для забезпечення його якості аудиторам потрібні спеціальні знання, адаптовані методики, сучасні технології (ERP-системи) та співпраця з аграрними експертами. Без урахування цих факторів об'єктивна оцінка діяльності агропідприємств є неможливою.

9. Аудит у сільському господарстві має важливе значення для забезпечення достовірності фінансової звітності аграрних підприємств та контролю за ефективним використанням ресурсів. Його мета полягає не лише у перевірці правильності бухгалтерського обліку, а й у виявленні фінансових, виробничих і адміністративних ризиків, що виникають унаслідок сезонності, природних чинників і специфіки аграрної діяльності.

10. Основними завданнями аудиту є перевірка обліку біологічних активів, достовірності врожайності, витрат на виробництво, правильності використання державної підтримки та оцінка фінансової дисципліни підприємства. Ефективне проведення аудиту в аграрному секторі потребує комплексного підходу, глибокого знання галузевої специфіки, а також здатності інтегрувати інформацію з різних джерел з метою формування об'єктивних висновків про стан підприємства.

11. Удосконалення аудиту в сільському господарстві на прикладі ТОВ «Агро Лайт» є необхідним для підвищення достовірності фінансової звітності та ефективності управлінських рішень. Запропоновані заходи - аналітичні процедури, поглиблена перевірка біологічних активів, посилення контролю за

запасами, автоматизація аудиту та використання чек-листів - сприятимуть зміцненню внутрішнього контролю і прозорості облікових процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дугар, Т. Є.; Мац, Т. П. Економічний зміст процесу реалізації продукції сільськогосподарського підприємства під призмою аудиту. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки, 2020, 1 (59): 37-43.
2. Ловска І. Д. Нормативне регулювання бухгалтерського обліку виробничих запасів спиртової промисловості // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки . 2020. № 1. С. 124-128
3. Сьомченко В. В. Роль внутрішньогосподарського контролю використання виробничих запасів на підприємстві // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. 2020. № 3. С. 130-132.
4. Чумак О. В., Юрченко О. В. Теоретичні засади управління соціальними витратами аграрних підприємств. Trends in the development of modern scientific thought. Abstracts of X International Scientific and Practical Conference. Vancouver, Canada 2020. P. 189–192.
5. Моссаковський В.Б. Спірні положення бухгалтерського обліку в Україні. Зб.к матер. XIV річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів аграрників «Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року». К.: ННЦ ІАЕ. 2013. С. 347–352.
6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" : Наказ; Мінфін України від 18.11.2005 № 790 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1456-05> (дата звернення: 17.05.2025)
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14> (дата звернення: 17.05.2025)
8. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII // База даних «Законодавство України» /

Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2258-19> (дата звернення: 17.05.2025)

9. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" : Наказ; Мінфін України від 27.04.2000 № 92 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0288-00> (дата звернення: 17.05.2025)

10. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 17.05.2025)

11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 (МСБО 41). Сільське господарство : Стандарт; IASB від 01.01.2012 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_027 (дата звернення: 17.05.2025)

12. Господарський кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 17.05.2025)

13. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 21.07.2020 № 819-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/819-20> (дата звернення: 17.05.2025)

14. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інструкція; Мінфін України від 30.11.1999 № 291 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0893-99> (дата звернення: 17.05.2025)

15. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку : Наказ; Мінфін України від 20.10.1999 № 246 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0751-99> (дата звернення: 17.05.2025)

16. Стендер С В. Класифікація внутрішнього аудиту в сільському господарстві. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування, 2009, 2 (48): 122-124.

17. Вольська В В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу, 2012, 3 (24): 83-88.

18. Єдинак Т., Здорик А. Державний контроль і аудит у сфері сільського господарства в Україні. Економіка та суспільство, 2022, 35.

19. Плахтій, Т. Ф. Облік та аудит розрахунків за податками на сільськогосподарських підприємствах: теорія, методика та практика. монографія.-Вінниця: Балюк, 2012.-224 с., 2012.

20. Кочерга, М. М. Формування системи екологічного аудиту в сільському господарстві. Науковий вісник НЛТУ України, 2012, 22.5: 102-107.

21. Дорогань-Писаренко, Л. О.; Єгорова, О. В.; Панченко, І. Г. Особливості аналізу ефективності впровадження технологічних інновацій в сільському господарстві. Наука та інновації, 2020.

22. Кротова, О. А.; Рахільчук, С. П. Методичні аспекти проведення аудиту витрат діяльності підприємства. 2019.

23. Бутинець Ф.Ф. Аудит: підручник. Житомир: П.П. «Рута», 2005. 512 с.

24. Білик М.Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств: підручник. К. : КНЕУ, 2003. 628 с.

25. Виноградова М.О. Аудит: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2014. 500 с. 4.